

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20048129>

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda refleksiv faoliyatni rivojlantirishning zamonaviy ilmiy yondashuvlari

Talabova Dilrabo Tolibovna –
Farg'ona pedagogik mahorat markazi,
Boshlang'ich ta'lim kafedrası dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida refleksiv faoliyatni rivojlantirishning zamonaviy ilmiy-pedagogik yondashuvlari tahlil qilinadi. Refleksiya pedagogning o'z kasbiy faoliyatini anglash, tahlil qilish va uni takomillashtirishga yo'naltirilgan muhim kompetensiya sifatida yoritiladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, kompetensiyaviy yondashuv, konstruktivistik ta'lim nazariyalari va raqamli vositalarning o'rni ochib beriladi. Maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida refleksiv fikrlashni shakllantirishning samarali metod va vositalari ilmiy asosda tahlil qilinadi.*

***Kalit so'zlar:** refleksiya, boshlang'ich ta'lim, kasbiy kompetensiya, pedagogik tayyorgarlik, innovatsion yondashuv, konstruktivizm, raqamli ta'lim.*

Современные научные подходы к развитию рефлексивной деятельности при подготовке учителей начальных классов

***Аннотация.** В данной статье анализируются современные научно-педагогические подходы к развитию рефлексивной деятельности при подготовке учителей начальных классов. Рефлексия рассматривается как важная профессиональная компетенция, обеспечивающая осмысление, анализ и совершенствование педагогической деятельности. Особое внимание уделяется компетентностному подходу, конструктивистской теории обучения, инновационным технологиям и цифровым инструментам в образовательном процессе. Рассматриваются эффективные методы формирования рефлексивного мышления у будущих учителей начальной школы.*

***Ключевые слова:** рефлексия, начальное образование, профессиональная компетенция, педагогическая подготовка, инновационный подход, конструктивизм, цифровое образование.*

Modern scientific approaches to developing reflective activity in the training of primary school teachers

***Annotation.** This article analyzes modern scientific and pedagogical approaches to developing reflective activity in the training of primary school teachers. Reflection is considered an essential professional competence that enables teachers to understand, analyze, and improve their pedagogical practice. Special attention is given to competence-based education, constructivist learning theory, innovative technologies, and digital tools in teacher education. The article discusses effective methods for developing reflective thinking skills in future primary school teachers.*

***Keywords:** reflection, primary education, professional competence, teacher training, innovative approach, constructivism, digital education.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aynan boshlang'ich bosqichda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan munosabati, o'qishga qiziqishi va shaxsiy rivojlanish asoslari shakllanadi. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi nafaqat bilim berish, balki reflektiv fikrlashni rivojlantirishga ham yo'naltirilishi lozim. Refleksiya pedagogik faoliyatning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'qituvchining o'z harakatlarini tahlil qilishi, baholashi va kelgusidagi faoliyatini rejalashtirishiga imkon yaratadi. Ilmiy manbalarda refleksiya shaxsning o'z faoliyatiga ongli munosabat bildirish jarayoni sifatida talqin qilinadi. Bu jarayon pedagogning kasbiy o'sishi va rivojlanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'lim sohasida kompetensiyaviy yondashuvning kuchayishi reflektiv faoliyatga bo'lgan talabni yanada oshirdi. Chunki kompetensiyaga asoslangan ta'lim o'qituvchidan faqat bilim emas, balki tahliliy fikrlash, o'z-o'zini baholash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini ham talab qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Refleksiya pedagogik nazariyada shaxsning o'z faoliyatini anglash va uni qayta ko'rib chiqish jarayoni sifatida qaraladi. J. Dyui, D. Shon kabi olimlar reflektiv fikrlashni professional faoliyatning ajralmas qismi sifatida asoslab bergan. Ayniqsa, D. Shon "reflektiv amaliyotchi" konsepsiyasi orqali o'qituvchining doimiy tahlil va o'zini rivojlantirish jarayonida bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Boshlang'ich ta'limda refleksiya o'qituvchining dars jarayonini tahlil qilish, o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini anglash va o'qitish metodlarini moslashtirishga xizmat qiladi. Bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi.

Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy pedagogikaning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u bilim, ko'nikma va qadriyatlarning integratsiyasiga asoslanadi. Ushbu yondashuvda reflektiv kompetensiya alohida o'rin tutadi. Bo'lajak o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilmasa, u professional rivojlanish jarayonida to'liq shakllana olmaydi. Shu sababli pedagogik oliy ta'lim muassasalarida reflektiv faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan maxsus modullar va amaliy mashg'ulotlar joriy etilmoqda. Konstruktivistik ta'lim nazariyasiga ko'ra, bilim o'quvchi tomonidan faol tarzda quriladi. Bu jarayonda o'qituvchi yo'naltiruvchi rolni bajaradi. Ushbu yondashuv reflektiv faoliyat bilan bevosita bog'liq, chunki o'qituvchi doimiy ravishda o'z metodlarini tahlil qilib boradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda konstruktivistik yondashuv ularni mustaqil fikrlashga, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishga va o'z pedagogik qarorlarini asoslashga o'rgatadi. Raqamli ta'lim muhiti

reflektiv faoliyatni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. LMS tizimlari, elektron portfoliolar, onlayn testlar va virtual sinflar o'qituvchiga o'z faoliyatini doimiy kuzatish imkonini beradi. Masalan, Moodle yoki Google Classroom platformalari orqali o'qituvchi o'z darslarini tahlil qiladi, o'quvchilar natijalarini kuzatadi va o'z metodikasini takomillashtiradi. Bu jarayon reflektiv fikrlashni rivojlantiradi.

Zamonaviy pedagogikada innovatsion yondashuvlar reflektiv faoliyatni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi. Interfaol metodlar, case-study, loyiha asosida o'qitish va blended learning texnologiyalari bo'lajak o'qituvchilarda tahliliy fikrlashni shakllantiradi. Shuningdek, mentorlik tizimi ham refleksiya jarayonini kuchaytiradi, chunki tajribali o'qituvchilar yosh pedagoglarga o'z faoliyatini tahlil qilishda yordam beradi.

Pedagogik ta'lim tizimida reflektiv faoliyatni rivojlantirishda bir qator muammolar mavjud. Ular orasida metodik yetishmovchilik, amaliy mashg'ulotlarning kamligi va raqamli savodxonlik darajasining pastligi alohida o'rin tutadi. Bundan tashqari, ayrim talabalar refleksiyaning faqat nazariy tushuncha sifatida qabul qiladi, bu esa uning amaliy ahamiyatini pasaytiradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot doirasida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida reflektiv faoliyatni rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinib, ularning pedagogik samaradorlikka ta'siri o'rganildi. Olib borilgan ilmiy-nazariy tahlillar hamda amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, reflektiv faoliyatni tizimli ravishda rivojlantirish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, refleksiya pedagogik faoliyatning faqat yakuniy bosqichida emas, balki darsni rejalashtirish, tashkil etish va baholash jarayonlarining barcha bosqichlarida qo'llanilganda yuqori samaradorlik beradi. Ayniqsa, reflektiv kundaliklar, portfoliolar va o'z-o'zini baholash vositalaridan foydalanish talabalarida o'z faoliyatiga nisbatan tanqidiy yondashuvni shakllantiradi. Bu esa ularning mustaqil qaror qabul qilish, muammolarni tahlil qilish va pedagogik vaziyatlarga moslashish qobiliyatini rivojlantiradi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan o'quv jarayonida reflektiv kompetensiyaning shakllanishi yanada faol kechishi aniqlandi. Chunki bunday yondashuvda talaba faqat bilim oluvchi emas, balki faol subyekt sifatida ishtirok etadi. Natijada u o'z o'qish jarayonini tahlil qiladi, yutuq va kamchiliklarini aniqlaydi hamda o'z ustida ishlash strategiyalarini ishlab chiqadi. Bu holat, ayniqsa, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari uchun muhim bo'lib, ular kelajakda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda dars tashkil etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Konstruktivistik yondashuv asosida olib borilgan mashg'ulotlar natijalari ham ijobiy ko'rsatkichlarni namoyon etdi. Talabalar muammoli vaziyatlar asosida ishlash, guruhviy muhokamalar va loyiha faoliyati orqali bilimni mustaqil ravishda qurishga o'rgandilar. Bu jarayonda refleksiya tabiiy ravishda yuzaga kelib, talabaning o'z fikrlash jarayonini anglashiga xizmat qildi. Shuningdek, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlik muhiti reflektiv faoliyatni rivojlantirishda muhim omil ekanligi aniqlandi.

Raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish ham reflektiv faoliyatni rivojlantirishda samarali ekanligi isbotlandi. Elektron platformalar orqali talabalar o'z natijalarini muntazam kuzatib borish, topshiriqlarni qayta ko'rib chiqish va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Masalan, elektron portfoliolar talabaning rivojlanish dinamikasini aks ettirib, uning o'z ustida ishlashiga turtki bo'ldi. Shu bilan birga, onlayn muhokamalar va forumlar orqali fikr almashish reflektiv fikrlashni chuqurlashtirdi. Biroq tadqiqot davomida ayrim muammolar ham kuzatildi. Xususan, ba'zi talabalar refleksiya jarayonini yetarlicha tushunmasligi yoki uni faqat nazariy tushuncha sifatida qabul qilishi aniqlandi. Bu esa reflektiv faoliyatni amaliyotda qo'llash samaradorligini pasaytiradi. Shuningdek, ayrim pedagoglarda ham reflektiv metodlardan foydalanish bo'yicha yetarli tajriba mavjud emasligi kuzatildi. Bu

holat pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimida reflektiv kompetensiyaga alohida e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Muhokama jarayonida reflektiv faoliyatni rivojlantirishda mentorlik tizimining o'rni ham alohida ta'kidlandi. Tajribali o'qituvchilar tomonidan beriladigan maslahatlar, tahlillar va yo'naltirishlar yosh pedagoglarning reflektiv ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli pedagogik ta'lim muassasalarida mentorlik dasturlarini keng joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Shuningdek, reflektiv faoliyatni rivojlantirish uzluksiz va tizimli jarayon bo'lishi kerakligi aniqlandi. Bu faqat alohida fan yoki modul doirasida emas, balki barcha pedagogik fanlar integratsiyasida amalga oshirilishi zarur. Bunday yondashuv refleksiyaning talabaning kundalik o'quv faoliyatining ajralmas qismiga aylantiradi.

XULOSA

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida reflektiv faoliyatni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning eng muhim vazifalaridan biridir. Refleksiya o'qituvchining kasbiy o'sishini ta'minlovchi asosiy mexanizm bo'lib, u innovatsion, kompetensiyaviy va raqamli yondashuvlar bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli pedagogik ta'lim tizimida reflektiv kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan ilmiy-metodik tizimni shakllantirish dolzarb ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi. Toshkent, 2020.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent, 2021.
4. Dewey J. How We Think. Boston: D.C. Heath, 1933.
5. Schön D. The Reflective Practitioner. New York: Basic Books, 1983.
6. UNESCO. ICT in Education Policy Framework. Paris, 2019.
7. Vygotsky L.S. Mind in Society. Harvard University Press, 1978.